

YAKIN en geigarri

(PRO MANUSCRIPTO)

Epaila 1960

EUSKALTZAINDIAREN LAGUNTZAILLEAK

Igaroriko ilbeltzaren amaikan billera ajolatsu bat izan da Donosti-an: "Euskaltzaindiaren laguntzailleak"-ena. Izenburuak dionez, erakunde onek Euskal-Akademiaren lagun eta asmo-betetzaille izan nai du, au bere jomuga. Batzar ortan zenbait erabaki artu dira euskal-eskola, antzerti ta abarrei buruz. Euskerari dagozkion eginkizunetn tajuzago lan egin dezagun, batzorde bereziak autatu ziran: antzertirako, ikastola ta zabalkunderako t.a.

Derriorrezkoa genuen onelako zerbait, ta azkenean jaio edo berpiztu zai-gu. Ez gaitezke euskaldunak Euskaltzaindiak egingo digunaren zai bapo egon. Berak bideak erakutsiko dizkigu, baiña lana geuk egin bear dugu. Jakin be-zate "Euskaltzaindiaren laguntzailleak": YAKIN'ez balliatu nai badezate, ateaq zabalik duzkaguna.

Aspalditxoan generabilkien, bildurrez ta lotsati loxintxatzen genuen alako amets guri bat, eta erakunde onen berpizteak ziurtu egin gaitu. Negua go-gorra, luzea izan da; baiña euskal-gogcaren barne-atsak azkenik esnatu gaitu, oraindik ez baikera il. Matxinada ondorengo belaunaldikuok ere ba-gera eus-kaldun ta euskaltzale, ba-gera bizi. Ikus bestela, or-emen euskaltzale biotzen eguzki maitaleak ernarazi ta sortu dituen ikastola —ba-dugu Prantzi aldean diarduen lanaren berri, ta onuzkaldean ere zerbaitean bagabiltz—, idazle berri pijoak, bertsolari-txapelketa ta, Egia esan, asten gabiltz oraindik; baiña "ekin"-ari gogor eltzen badiogu, ba-diteke "jarrai"-pena ere oparo ta mar-dula izatea, Orain gaiñera gure lanak zuzendu ta alburura bultzatuko dizkigun Euskaltzaindiaren Batzorde bat ba-daukagu.

Azken urte otan euskal-arimak maizegi izan gera negarti uts. Ixillean ixuri ditugun malko txukaezin ta mingotsek antzutu egin dizkigute barne amets-iturriak; baiña begira dezagun tontorrera. Ar dezagun gere lematzat Langfellow'ek bere gazteari ikuriñean ezarri zion irrintzia: "Excelsior". Gora biotzak, jaso begiak ibar illunetatik egunsentiko ditzira gorritz pizten ari zaizkigun gaillurretara. Aaz ditzagun egun malkartsuak, argia ba-datorkigu-ta.

GALDERA BATZU

Lerro auek idaztera dijoana argi ta laguntza billa dabil ta ez luke, inola ere, nai bateon bat zirikatu ta gaitzezko eztabaidarik sortzea.

Ni euskal-ikasle bat naiz ta, onelako geienak bezela, benetako maixurik gabea, nere ondoan, alegia. Ta beste nere modukoeri ere berdin gertatzen zaielakoan, YAKIN'en sortuak diran illeroko orri oien bidez galdera batzu egitea —guk, ikasleok— ta maixuak erantzutea euskeraren onerako izango dala uste duan onek, au dio:

1) Orixe jauna, zergaitik datibo pluralean euskal gramatika ta gaiñentzeko idazlen geienengandik apartatzen da: Ikasleeri, hebertarreeri, zorduneri, dugunori ta abar idatziaz, ikasleei, hebertarrei, zordunei, dugunoi ta olakoen ordez?

2) Jaun berari. DioTSat, dioTSut ta beste orrelako "TS" kiko oiek neretzat naiko illun diralarik, oraindik illunago: diAGO, diAGozu ta olako "AG" daramakitenak. Nundik norako "AG" dugu ori?

3) Gramatika bat edo bestean ikusi al izan dut arau au, alegia: Adjetiboa, izen atzetik jarri bear dala, kalifikatiboa danean, noski, gaia adierazi naiez "ZKO"-az bukatzen ez danean. Orixe jaunari, berriz, olako esakerak arkitzen dizkiot: "...bi jaun apaizet..." "Beste asko gauza..." Arauz kontrakoak dira ala bada orrela erabilli litezkelako beste legerik? Ta, baldin bada, zein da?

4) Batzuk darabilkiten idazu ori; idazu lagun, Jauna, esateko. Nundik datorren itza da ori? Eidazu'tik? Au da, egin eidazu'tik? Orixe jaunak ere darabilkian itza da.

5) Villasante prailleak bere gramatika llaburrean batzuetan "b" ta "v" besteetan erabilli ezik, orrela erabilli bearko litzakeala ere esaten duala uste dut —ziur esateko ez daukat orain esku artean—.

Erderatik artu berriak ditugun itzetan, an "v"-az badaude euskeran ere bai. Irizpidun au ez ote da naspil sortzaille gu baiño geroxeagoko euskal ikasleentzat? Aientzako ez bailirake sortu berriak. Era orretara, naita ez, bereizten erreza ez litzaken zer bat sortuko litzake euskeraz idaztean. Obeago ez ote, oraiñarte bezela, dana "b"-az idatzi?

6) Noiz idatzi bear da "Y" griegoaz ta noiz "I" latinezkoaz?

ERANTZUN NAIEZ

Galdetzen dituzun auetatik bigarren eta bosgarrena argi dezaizkizukedala uste dut, eta onela, Orixe'ri beintzat, lana kenduko nioke.

Diotsa, diotsut. Auen jatorria onoko au dela esan dezakegu. Ba-dakizu *dio ion*'en datibugabeko adizkera bat duguna. Notifaren datibukiak, berriz, aurretik geienetan daramak datibu-aurreko bat: *ematen diot, emoten deuTSat*. Bigarren ontan ba-duzu sustrai bat: U —gure *dio'an, io—*, baita datibu-adierazlea (*ts*: ikus Morfologia, 564 or.) ta notin-datibukia ere: *a. Ion* aditza datibuarekin erabilli denean, nik dakidanez, berari itsatsi zaion datibu-aurrekoa *ts* izan da, ta ez gipuzkeraz ain erabilliak ditugun *i* eta *ki*. *Ts* ori, ordea, bizkaieraz erruz erabilli oi dute, aitatu dizudan *deutsat*'ean esate baterako. *Iñon'* ean —gure *ion*'en anaia au— *diño'tik diñoTsa* sortzen dizute.

Beraz: *dio* = lo dice; *diotsa* = se lo dice; *diotsut* = te lo digo t.a.

Diotsa, Kanpion'en eritziz, *esan*'etik jaino da; baiña au ezin ditekela uste dut. Begira zergatik: onela baledi, TSA orrek bere ortan irau bear luke, datibukiak aldatzean, baiña bestela gertatzen da. Kanpion'i jarraituaz, onelatsu jokatu litzake: *diotsa*, *dietsa*, *dizutsa* t.a. Gaiñera: zer da *diotsa*'ren *io* ori? Adizkera, ortan datibukiak aldatzeko, derriorrez TS aldatzen badugu, ikusia dago: TSA da datibukia, ta *io* sustraia, onek beti berdin irauten baitu.

Bosgarrenari erantzunaz —eta Aita Villasante'ren irizpidea ezagutzen dudalakoan ain naiz—, zera galdetuko nizuke: ortografiaren neurriak nork eman bear dizkizu: fonetikak?, idazkiak?, edo biok batera? A. Villasante'k au esango luke: euskerak beretu dituen itzak euskal-ortografia dei genezaken orretaz eman, auek erri-fonetika bidez eldu baitzaizkigu; besteak —jakintza bideetatik datozkigunak— leendik duten idaz-jantziz, eta bakoitzak irakur ditzala nai dezan eran. Beraz: balio, Birjin, Ebanjelio, berba t.a.; baiña: *valore*, *teologia*, *genesis* t.a. Ikus: A. Omatxebarria: "Euskera": 149 or.

Zerbait argitu ta bear ez nuen lapikoan muturra sartu dudanaren segurantz osoan, agurtzen zaitu, L'tar P., zure betiko lagun onek.

I'tar J., ofm.

* * *

BERRIAK ETA ABAR

"PAN-PIN". Oso pozik ikusi dugu TBO eder au. Askotxo luzatu bada ere bere irtekera, azkenean "plazara" etorri zaigu. Eta ez dugu uste denbora alperrik galdu danik. Guk dakigunez oso pozik irakurtzen dute euskaldun aurrak (eta *aur* ez diran beste askok ere bai). Gaur arte ez genuen ezer euskaldun aurrentzako; orain bai. Beraz, gurasoi dagokie orain eroste eta ezagutu-araztea. Eskuratu nai duenak, onera idatzi: R. P. Bonifacio de Beizama, PP. Capuchinos, Amute (Irún). Lapurteraz, giguzkeraz eta erderaz argitaratzen da. Aukera badago, beraz. Ale bakoitzak 3 peseta. Ille-ro-illero aterako da. Erosi.

"ZERUKO-ARGIA". Dotore atera da berriz. Eta ba-dirudi ontan jarraitzeko asmotan datorrela. Fotoak ugari, euskera erreza, eta irakurgarri. Zorionak berriz ere Kaputzinoai. Illero ateratzekotan dago. Eskatzeko onera idatzi: R. P. Ladislao de Vidania - PP. Capuchinos - Amute (Irún). Gaurko munduko berriak dakarzi, eta euskera erreza dakar. (Gipuzkeraz). Erosi euskal - illabetekari polit au!

ARREN eskatzen dizuegu: YAKIN'en lenengo eta bigarren zenbakiak nai dituztenak eskatu ditzatela. Gaurrarte oso gutxik eskatu dituzte eta ain gutxirentzat ezin ditzakegu berriz atera. Ba-dakigu askok nai dituztela. Arren ba, eskatu lenbaitlen.

"AUSPOA". Zer da "auspoa" au? Beste aldizkari bat? Ez. Ona emen Aita Zabala Jesuitaren asmoa, itz gutxitan azalduta. Euskerazko antzerkiak jartzen dituztenak ba-dakite teatro-gaiak oso gaizki gaudela. Antzerki asko ezin ditezke aurkitu, eta beste batzuk argitaratu gabe daude. "Auspoa"ren elburu nagusia au da beraz: euskerazko obrak argitaratu. Joan dan mendekoak batez ere, eta oraingoak. Bestelako gauzak ere argitaratzekotan daude: euskal nobelak, eta dana dala, euskerazko liburuak. Urteko saria 180 pesetakoa da. Suskribitu nai duenak onera idatzi: "Auspoa" - Santuario de Loyola - Azpeitia. Antzerkia maite dutenak batez ere suskribitu bearko luteke.

"BITARGI". "Orbelak" bere liburua- ren ondoan, ona emen Kerezeta'ren bigarrena: "BITARGI" Aita Onaindia Karmeldarraren itzaurrea dakar; eta olerkiak datoz gero. Eskatu nai duenak, onera egin beza: D. Jaime Querejeta - Presbítero - Elorrio (Vizcaya). Sal-

neurria 25 laurleko. Gaurkoz ezin dugu beste ezer esan, oraindik ez baidugu ikusi liburua.

"Pio Parsch", GURE MEZA DONEA.—Zarpe'tar Mikel'ek euskeratua.—1960 - Gráficas Bilbao - Gordóniz, 28. Bilbao.

Iñork uste gabe azaldu da Mezari buruzko liburu eder eta mamitsu au. Derio'n dagon apaizgai batek euskeratu digu, geientsuenon ez-jakiflean, Pio Parsch'erenetik. Zorionak, Mikel!

Euskeratzailleak zuzen asmatu duala uste dut itzulgaia aukeratzekoan. Zer, izan ere, bikainagorik eta mamiz betegorik Meza Santua baiño! Kristau-erriarentzat gaur-egun Mezari buruz atera dan libururik onenetakoa auxe duzu, Pio Parsch, liturji-sailean, gizonik sonatuenetakoa da.

Meza osoaren berri argi ta garbi ematen digu liburu berri onek: I.—Meza zer dan. II.—Mezaren jatorria (Asierako mezak, Azken Aparia, Apostoluen lenengo meza, bigarren gizaldiko meza). III.—Oraingo meza, ta abar. Onelaxe dijoga, mezaren atal guzien berri xeheki emanetz, azkeneraño (XIX atala).

Aukerako liburu, bai apaizentzat, batez ere dotriña erakusten ari dirantzat, ta bai edozein kristaumentzat ere. Gure apaiz eta sermolariak eroso arki ditzakete liburu ontan gai sakonak eta itzak ugari meza zer dan adierazteko.

Kristau gerantzat, ondasun-iturririk aberatsena Meza Santua da. Baiña ondasun bikain eta baliotsu au bear bezela estimatzeko, lendabizi jakin egin bear da urrezko altxor ori lurpetik nola atera ditekene. Ortarako daukazu salgai 150 orrialdeko liburutxo au. Oso merke gañiera, euskerazkoa izateko: 25 peza.

Bizkaiko euskera xamur eta errikoan idatzita dago. Patsada pixka batekin errex ulertzen da. Mamiz betekoa baita. Aurreko azal-gañean ba-ditu oraingo "arte berriko" irudi polit batzuk. Basterretxea edo Lara zanaren irudiak antz aundia dute auekin.

"LUZAIDE" aldetik. Ba al duzu Luzaide errizkaren berririk? Naparroaren goiko muturrean arkitzen da, Prantziko mugan aurrera sartuta. Erderaz Valcarlos deitzen diote. Euskeraz polita dute Lizaidarrak. Erriko apaizek parroko aldizkari bat ateratzen dute "LUZAIDE" izenarekin. "Multikopiaz" ateratako orritxo auen asmoa da erritik kanpora arkitzen direntzako eskutitz zabal izatea. Elkarren arteko maite-lokarriak iraunarazi ta bizkortzeko bide egokia aukeratu dute Luzaide'ko apaiz jaunek. Ameriketako mutillengandik eskutiz asko jasotzen dituzte. Gero beren sorterriko aldizkarian agertzen dira.

Aurten egutegi eder bat ere atera dute (Luzaide, n.º 10, extraordinario). Erriko etxeak ekartzen ditu beren eleizarekin. Zenbat oroitzapen goxo gogoratzen ez ote die "almanaka" onek sorterritik kanpora bizi diren luzaidetarrei! Gaiñeko azalean ba-du "Eguberri..."-ko olerki xamur bat.

LUZAIDE bi illabetez bein agertzen da. "Aurren xokoan" ekartzen ditu istorio politak zazpi, zortzi, bederatzi ta amar urteko aurrak idatzitakoak. Aurrak beren izkera maite duten siñalea duzu ori. Luzaidarren euskerak mendiz bestaldeko eskaldunen mintzairakin antz aundiagoa du, alde ontakoekin baiño.

Ikasbide ona dute ontan euskal-errieta-ko Bikario jaunak. Parrokiko kristau guztiengana agertzeko eztago erriko aldizkari-*txo* bat bezelakorik.

Azpeiti'n "OLAZ" ateratzen dute. Tolosa'n "IZASKUN". Oiñati'n "GOI-ARGI". Irurok inprentaz argitaratzen dira, erdia baiño geiago erderaz. Entzunda daukatenez, Nabarniz-ko (Bizkaian) apaizak ere ateratzen dute parroko orrien bat.

Yon Azurmendi, ofm

IRITZI BAT. — Nire gelatxoko leioa, mutikoen jolastoki baten aurrez-aurre dago. Sarritan, naiko lan izaten dut, leioa ondo itxita ere, nire ikasgaietan bear bezela sakontzen. Aien itz gardenak, ozenki irixten dira nire belarrietaraíño. Baiña tamalez, itz oiek, gero ta maizago, ez dira gure mintzokoak. Ta, batipat, au da negargarrien: amar urte ingurutik gorakoak euskeraz dagite oraindik; beera-koak, ordea, erderaz geientxuenak. Neri, berriz, arrotz solas ori aitzen dieten bakoitzean ziztakoa sartzen didate biotzean, ta aurrean dudana ikasteko gogo ta adore apurrak desegin ere bai.

Eusko-arazoa, aurren artean ikusten dut, ba, nik, larrien. Zer egin? Orra, nire burutapen bat: gaur ain modako ditugun sariketa oietako bat moldatu, YAKIN'ek. Aurrentzat liburuxka batzuek tajutzea izango litzake. Eleberri tankera izango luteke liburu oiek. Gerta-tokia, bakoitzak bere errian edo auzunean ezarri lezake; onela, ernegarriago izango litzake bertako umeentzat.

Liburu-inguru neurriei bagagozkio, berriz, NONI eta MANI artuko nuka n'eredutzat. Mamiz, ordea, goxoegi deritzait, niri. Leunegi ta xamurregi, alegia. Nola nai ere, ortan norberak jakingo du nola jokatu.

Gaiñontzeko goraberak eta zerzeladak, YAKIN'en zuzendaritzaren esku legozke, au ontzat artzea baderitzalo. Osa'tan Eusebi, Oiñati'ko laterandarra.

YAKIN'ek oso ondo ikusten eta artzen du Osa adiskide zintzoaren iritzia. Era-gozpen bat ordea, saria jartzeko diru ori palta. YAKIN'en irakurleen artean balego borondate onez jarri edo billa dezakenik, berealaxe paratuko genuke sariketa ori. Dena dela gogoan artzen dugu eta udarako batzarrean mintzako gera luzeago.

Euskeraren alde egiten dugun guzia ondo egina izango da. Ez dezagun lan au bi edo irurentzat utzi, denok gera euskal-semeak, saiatu gaitezen bada denok euskera zabaltzen.

